

УДК 615.8:159.944.4-057.36:34(477)
DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.5.9>

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Предместніков Олег Гарійович,

orcid.org/0000-0001-8196-647X

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права

Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Пархоменко Марина Миколаївна,

orcid.org/0000-0001-6993-6534

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та права

Донецького національного технічного університету

Скребовська Світлана Вікторівна,

orcid.org/0000-0002-0793-7731

асистентка кафедри права

Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

У статті здійснено комплексний аналіз національного законодавства України, що регулює питання охорони здоров'я, надання психологічної та медичної допомоги, а також реабілітаційних заходів для військовослужбовців. Досліджено ключові норми Конституції України, зокрема статті 3, 17 та 46, які гарантують права громадян на здоров'я, соціальний захист і гідність, а також положення Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (№ 2011-XII), який встановлює пільги, гарантії та компенсації для цієї категорії осіб. Особливо розглянуто підзаконні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України № 1057 від 27.12.2017 та № 1338 від 29.11.2022, які регламентують порядок надання психологічної реабілітації учасникам бойових дій. Особливу увагу приділено правовим прогалинам, зокрема відсутності чітких процедур діагностики та лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР), недостатньому фінансуванню реабілітаційних центрів і браку кваліфікованих фахівців.

Проаналізовано особливості медико-психологічної реабілітації військовослужбовців, які охоплюють фізичне відновлення, соціально-психологічну адаптацію та превентивні заходи для зменшення впливу бойового стресу. Визначено, що в Україні діють обмежені механізми направлення військових на лікування за кордон, зокрема до Фінляндії, Хорватії, Ізраїлю та США, де застосовуються передові програми реабілітації, такі як Polytrauma System of Care у США чи сімейна терапія в Ізраїлі. У Фінляндії та Хорватії ефективність реабілітації забезпечується централізованим фінансуванням і міжвідомчою координацією, що може слугувати прикладом для України. Водночас в Україні бракує системного підходу до організації таких програм, а також належної інфраструктури та координації між державними органами.

У роботі виокремлено позитивні зміни в українському законодавстві, зокрема запровадження посади Уповноваженого з питань реабілітації учасників АТО (Указ Президента

№ 536/2016) та затвердження Державного соціального стандарту фізкультурно-спортивної реабілітації (Постанова КМУ № 1188 від 17.11.2021). Однак ці ініціативи не повною мірою відповідають викликам повномасштабної війни, розпочатої у 2022 році, через зростання кількості поранених і психологічно травмованих осіб. Ключовими проблемами залишаються недостатнє фінансування, кадровий дефіцит, відсутність спеціалізованих центрів комплексної реабілітації та обмежена підтримка сімей військових.

Запропоновано низку рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання, зокрема: внесення змін до Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» для чіткого визначення процедур надання психологічної допомоги; розробка нового нормативного акту про створення мережі реабілітаційних центрів; розширення освітніх програм для підготовки реабілітологів і психологів; залучення міжнародної фінансової підтримки. Зроблено висновок, що ефективна реінтеграція військовослужбовців у мирне життя потребує комплексного оновлення законодавчої бази, посилення міжвідомчої координації, створення єдиної інформаційної платформи та підвищення рівня соціального захисту як самих військових, так і їхніх родин, що сприятиме зміцненню правопорядку й національної безпеки України.

Ключові слова: військовослужбовці, бойові дії, війна в Україні, психологічна реабілітація, медична реабілітація, посттравматичний стресовий розлад, нормативно-правове регулювання, законодавство, адаптація до мирного життя.

Predmestnikov Oleh, Parkhomenko Marina, Skrebovska Svetlana. Building an effective rehabilitation system for military personnel: legal challenges in Ukraine and international experience

The comprehensive analysis of Ukraine's national legislation has been carried out which regulates healthcare, psychological and medical assistance, and rehabilitation measures for military personnel. The key norms of the Constitution of Ukraine have been investigated, specifically Articles 3, 17, and 46, which guarantee citizens' rights to health, social protection, and dignity, and also the Law of Ukraine "On Social and Legal Protection of Military Personnel and Their Families" (No. 2011-XII), which establishes benefits, guarantees, and compensations for this group. The secondary legislation acts have been analyzed in detail, including Cabinet of Ministers Resolutions No. 1057 of 27 December 2017 and No. 1338 of 29 November 2022, which regulate the provision of psychological rehabilitation of military personnel. Particular attention is given to legal gaps, such as the lack of clear procedures of diagnostician and treatment of post-traumatic stress disorder (PTSD), insufficient funding of rehabilitation centers, and the shortage of qualified specialists.

The peculiarities of medical and psychological rehabilitation of military personnel have been analyzed, which cover physical recovery, socio-psychological adaptation, and preventive measures to reduce the effects of combat stress. It has been determined that in Ukraine the mechanisms of sending military personnel for treatment abroad, including to countries like Finland, Croatia, Israel, and the United States, where advanced rehabilitation programs, such as the Polytrauma System of Care in the U.S. or family therapy in Israel are implemented. In Finland and Croatia, the efficiency of rehabilitation is supported by centralized funding and interagency coordination which can serve as an example for Ukraine. However, there is a lack of the systematic approach to the organization of such programs in Ukraine, and also proper infrastructure and coordination between the state institutions.

The positive changes in the Ukrainian legislation have been singled out in the work, including introduction of the position of Commissioner for the Rehabilitation of ATO Participants (Presidential Decree No. 536/2016) and the adoption of the State Standard of Physical and Sports Rehabilitation (Cabinet of Ministers Resolution No. 1188 of 17 November 2021). Nevertheless, these measures do not fully address the challenges posed by the full-scale war that began in 2022, through the increased number of wounded and psychologically traumatized individuals. The key challenges include inadequate funding, staff shortage, a shortage of specialized rehabilitation centers, and limited support for military families.

The number of the recommendations as for the improvement of legal regulation has been suggested, such as making changes of the Law of Ukraine "On Rehabilitation in the Healthcare Sector" to clearly define procedures for providing psychological assistance; development of the new normative act on the creation of a network of rehabilitation centers; expansion of educational programs for the preparation of rehabilitation specialists and psychologists; attraction of the international financial support. It is concluded that the effective reintegration

of military personnel into civilian life requires the complex renewal of the legislative framework, strengthening interdepartmental coordination, the creation of a unified informative platform, and improved social protection for both military personnel and their families, thereby strengthening the rule of law and national security in Ukraine.

Key words: *military, combat operations, war in Ukraine, psychological rehabilitation, medical rehabilitation, post-traumatic stress disorder, normative and legal regulation, legislation, adaptation to civilian life.*

Постановка проблеми. З початком Антитерористичної операції у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році, наша держава зіткнулася з новими масштабними викликами у сфері медичної та психологічної реабілітації військовослужбовців. Існуюча інфраструктура охорони здоров'я виявилася перевантаженою через великий потік поранених і психологічно травмованих осіб, що виявило слабкі місця чинних реабілітаційних програм. Відсутність сучасних нормативних механізмів лише посилила проблему доступу до якісної допомоги. Як зазначають дослідниці Куркова К. М. та Луценко-Миськів Л. І., нині спостерігається нестача методик, адаптованих до специфіки сучасної війни, а надмірна бюрократизація гальмує впровадження необхідних змін. Додатково, громадські упередження та низький рівень поінформованості про психічні травми у військових та цивільних осіб лише ускладнюють процес надання повноцінної реабілітації [11]. Тому, щоб допомогти людям, які були травмовані повернутись у суспільство, повинні бути впроваджені заходи направлені не лише на покращення фізичного стану пацієнта, але і на усунення його психологічних проблем. Це створило важливу потребу у вдосконаленні системи медичної та психологічної допомоги, та розробці нових правових актів або внесення змін до діючих нормативних актів, які регулюють цю сферу. Автори статті підтримують погляди правників – Куркова К. М., Луценко-Миськів Л. І., Новикова О. В., Теремецького В. І., та інших, щодо реформування як нормативно-правової бази, так і системи реабілітаційних послуг [11, 14]. Саме тому, вивчення особливостей правового регулювання реабілітації пацієнтів, зокрема військовослужбовців, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання нормативно-правового забезпечення соціального захисту військовослужбовців привертало увагу таких науковців як: Верба О. С., Гринько Р. В., Мота А. Ф., Петrenchенко С. А., Семів Л. К., Сербалюк Ю. та ін. [3, 5, 23, 24]. Зокрема, Автушенко І. Б. піднімала питання становлення нормативно-правової бази соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей у перші роки незалежності України [1]. Ветлинський С. О., у своїх роботах, досліджував соціальний захист військовослужбовців в умовах проведення Антитерористичної операції [2]. Радінська В. О. з Епель О. В. зосереджувались на законодавчо закріплених гарантіях реалізації конституційних прав військовослужбовців та заходів захисту їх від соціальних ризиків [18].

Гуменюк Л. Й. та Федчук О. В. звертали увагу на важливість дослідження посттравматичного стресового розладу та напрямків психологічної реабілітації постраждалих від воєнних травм [4]. Скляренко О. Є. вивчав нормативно-правове регулювання психологічної реабілітації та адаптації військовослужбовців із ПТСР в Україні [25].

Враховуючи динамічні зміни в українському законодавстві, питання правового регулювання реабілітації військовослужбовців, які зазнали ушкоджень внаслідок бойових дій, досі не отримали належної уваги з боку науковців-юристів і законодавців. Відсутність системного підходу у вивченні нормативної бази та напруження прикладних правових рішень ускладнює ефективну реалізацію заходів соціального захисту. Саме тому глибокий правовий аналіз та формування обґрунтованих пропозицій мають стати основою для посилення державної підтримки військовослужбовців та їхніх родин.

Метою статті є всебічний аналіз чинного законодавства України у сфері

медичної та психологічної реабілітації військовослужбовців, виявлення ключових проблем і прогалин у цій системі, а також розробка рекомендацій щодо її вдосконалення з урахуванням зарубіжного досвіду, який може слугувати орієнтиром для впровадження більш ефективних правових і організаційних рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст. 3 Конституції України (далі КУ), найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її життя, здоров'я, гідність, безпека та права [9]. Забезпечення прав і свобод громадян, включно з військовослужбовцями, є основним обов'язком держави. Конституція гарантує рівність усіх громадян перед законом, у тому числі військовослужбовців, які користуються повним обсягом політичних, соціальних, економічних та особистих прав. Водночас через специфіку служби передбачено окремі обмеження, зокрема щодо участі в політичному житті, підприємницькій діяльності чи виборі місця проживання [13, 17, 22].

Соціальні гарантії військовослужбовців закріплені також у статтях 17 і 46 Конституції України, де визначено обов'язок держави забезпечити їм та членам їхніх родин належний соціальний захист. Це стосується випадків втрати працездатності, безробіття, втрати годувальника та інших обставин, передбачених законом. Правове регулювання в цій сфері здійснюється як загальним законодавством про охорону здоров'я, так і спеціальними нормативно-правовими актами, що стосуються статусу військовослужбовців.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (№ 2011-XII) встановлює правову основу захисту цієї категорії осіб, визначаючи систему пільг, гарантій та компенсацій [14, 16, 22]. Закон передбачає сприятливі умови для реалізації військовослужбовцями свого обов'язку щодо оборони держави та гарантує їм права у соціальній, економічній та політичній сферах [20, 26, 27]. Зокрема, передбачено відпустки (до 30 днів щорічно та до 10 днів за сімейними обставинами), збереження робочого місця під час служби, а також низку соціальних гарантій у періоди особливого значення [8].

Соціальний захист охоплює питання грошового забезпечення, медичної допомоги, житла та часу відпочинку. Важливою складовою є медико-психологічна реабілітація, яка, згідно зі ст. 11 Закону № 2011-XII, здійснюється у вигляді окремих заходів медичного забезпечення та може включати санаторно-курортне лікування [16, 21]. Закон також визначає умови та порядок направлення військовослужбовців на реабілітацію, що є ключовим етапом їхнього фізичного й психологічного відновлення після поранень або стресових ситуацій.

Медико-психологічна реабілітація – це комплекс заходів, що включає лікувальні, профілактичні та оздоровчі процедури, спрямовані на збереження здоров'я військовослужбовців і зменшення негативних наслідків бойових психотравм, зокрема посттравматичних стресових синдромів та інших психічних розладів. Вона охоплює клінічні, превентивні, функціональні та психологічні підходи [19, 28, 29]. До основних методів належать психодіагностика, психотерапія, медикаментозне лікування, психокорекція та профорієнтація, які застосовуються як індивідуально, так і в груповому форматі – через тренінги, консультування, автотренінги та інші психосоціальні практики. Складовою медико-психологічної реабілітації є: фізичне відновлення організму, соціальна – психологічна та превентивна реабілітація [19].

Фізична (функціональна) реабілітація передбачає застосування фізичних вправ і природних оздоровчих факторів з метою профілактики та лікування, що сприяє відновленню фізичного стану ветеранів. Цей напрям використовується на всіх етапах реабілітаційного процесу як невід'ємна його складова.

Соціально-психологічна реабілітація спрямована на відновлення психічних функцій, працездатності та соціальної активності осіб, які зазнали впливу бойових дій. Вона тісно пов'язана з медичною реабілітацією, хоча виконує самостійну роль у процесі повернення військових до мирного життя. Основні завдання цього етапу – сприяння адаптації до цивільного середовища, професійна підготовка або перекваліфікація, а також створення умов

для працевлаштування, включно зі спеціально обладнаними робочими місцями. Це також сприяє досягненню економічної незалежності та соціальної інтеграції ветеранів [28].

Превентивна реабілітація реалізується медичними та психологічними службами і націлена на підтримку здоров'я військовослужбовців, які не мають виражених розладів, але перебувають під впливом стресових чинників. Її мета – зміцнення психологічної стійкості, зменшення рівня бойового стресу, формування згуртованості у військових підрозділах та підтримка стабільного психоемоційного стану під час виконання бойових завдань. До її компонентів також належать заходи психологічної підтримки після виконання службових обов'язків та мінімізація ризику психогенних втрат.

Правове забезпечення реабілітації військовослужбовців полягає у встановленні повноважень органів влади у сфері надання реабілітаційної допомоги військовослужбовцям, визначенні умов надання такої допомоги. Правове регулювання повноважень органів влади здійснюється на підставі норм законодавчих і підзаконних актів [7].

Зокрема, відповідно до пп. 10 п. 4 Положення про Міністерстві охорони здоров'я України до завдань міністерства належить організація медичної реабілітації, затвердження порядку медичної реабілітації, а також надання послуг медичної реабілітації.

Питання медико-психологічної реабілітації військовослужбовців, її здійснення регулює Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» [15]. Основна мета закону полягає у створенні ефективної системи реабілітаційних послуг. Він включає в себе положення, які охоплюють правове підґрунтя реабілітації, організацію реабілітаційних послуг, фінансування реабілітаційних заходів та професійні вимоги до фахівців у цій сфері. Важливо відзначити, що закон визначає право пацієнтів на доступ до реабілітаційних послуг та визначає обов'язки держави забезпечити це право. Крім того, він передбачає створення реабілітаційних центрів та установ, які мають надавати якісні послуги з реабілітації [10].

Перелік закладів, уповноважених на надання психологічної реабілітації, формується відповідними органами соціального захисту населення. До ключових напрямів цієї допомоги належать: психологічна діагностика, просвітницька діяльність, індивідуальне консультування, емоційна підтримка, психотерапевтичні втручання, а також робота в груповому форматі [10].

Правове регулювання у цій сфері ґрунтується на положеннях Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей» [16]. Окрім того, важливе значення мають постанови Кабінету Міністрів України, зокрема № 1057 від 27 грудня 2017 року, яка затвердила порядок надання психологічної реабілітації для учасників Революції Гідності, АТО та осіб, задіяних у забезпеченні оборони держави, а також постанова № 497 від 12 липня 2017 року, яка визначає порядок використання бюджетних коштів на відповідні заходи. Постанова Кабінету Міністрів України № 1057, яка діяла до прийняття Постанови № 1338 від 29 листопада 2022 року, відіграла важливу роль у формуванні правових засад реабілітації військовослужбовців [6]. Вона визначала порядок надання психологічної допомоги, включно з діагностикою, лікуванням і профілактикою психічних розладів. Документ також регламентував функціонування реабілітаційних центрів, встановлював вимоги до матеріально-технічного забезпечення та кваліфікації персоналу, а також передбачав систему оцінки якості наданих послуг [11, 25].

Згідно ст. 20 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації» військовослужбовці можуть отримати реабілітаційну допомогу в медичних реабілітаційних центрах, закладах охорони здоров'я, підпорядкованих цій службі, МОЗ України, Міноборони, МВС України за рахунок бюджетних коштів.

Ефективне функціонування системи реабілітації військовослужбовців неможливе без належної нормативно-правової основи. Починаючи з 2014 року, в Україні було прийнято низку ключових актів, спрямованих на регулювання цієї сфери.

Зокрема, Указом Президента України № 536/2016 запроваджено посаду Уповноваженого з питань реабілітації учасників АТО, що стало важливим кроком у координації заходів між державними інституціями та громадським сектором, а також у наближенні до стандартів НАТО. Основна мета полягала в покращенні якості медичної допомоги та формуванні системного підходу до реабілітації ветеранів. Водночас, цей указ втратив чинність згідно з Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 489/2021, що свідчить про потребу в оновленні та актуалізації підходів до правового забезпечення реабілітаційної політики.

У 2018 році було затверджено Річну національну програму, спрямовану на реформування системи матеріально-технічного та медичного забезпечення Збройних Сил України. Одним із ключових напрямів цієї програми стало створення нових медичних підрозділів, а також удосконалення професійної підготовки медичного персоналу. Окрім того, документ передбачав формування єдиної логістичної системи, метою якої є підвищення рівня координації між структурами Збройних Сил України та забезпечення ефективного розподілу наявних ресурсів [11].

Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1188 було затверджено Державний соціальний стандарт фізкультурно-спортивної реабілітації для ветеранів війни, членів їхніх родин, а також сімей загиблих (померлих) ветеранів. Цей нормативний акт встановлює базові вимоги до організації послуг фізкультурно-спортивної реабілітації, включаючи перелік необхідних ресурсів, інфраструктурні умови, а також кваліфікаційні вимоги до фахівців, які працюють у цій сфері.

Разом з тим, слід враховувати, що даний стандарт було розроблено ще до початку повномасштабної війни в Україні у 2022 році. Через це він не враховує суттєвих змін у реаліях країни, зокрема – масштабних людських втрат серед військовослужбовців та цивільного населення, зростання кількості поранених, які потребують термінової та комп-

лексної реабілітації, а також специфічних психічних травм, спричинених тривалим перебуванням у зоні бойових дій. Таким чином, чинний соціальний стандарт фізкультурно-спортивної реабілітації вимагає ґрунтовного перегляду та оновлення відповідно до нових умов і викликів, з якими стикається українське суспільство в умовах війни. Адаптація стандарту до сучасної ситуації є необхідною умовою для забезпечення ефективної допомоги ветеранам та їхнім сім'ям.

Постанова Кабінету Міністрів України № 1338 від 29 листопада 2022 року затвердила порядок надання психологічної допомоги ветеранам війни, їхнім родинам та іншим категоріям осіб. Документ визначає загальні принципи, процедури, стандарти діагностики, лікування та профілактики психічних розладів, а також передбачає координацію між державними установами та громадськими організаціями.

Водночас постанова має низку суттєвих недоліків. Вона не враховує специфічних потреб військовослужбовців, які зазнали важких психологічних травм під час війни, зокрема відсутні конкретні механізми підтримки при ПТСР. Не передбачено створення спеціалізованих центрів комплексної реабілітації, а також заходів з підготовки профільних фахівців. Окремої уваги потребує фінансування – наразі бракує коштів для повноцінного функціонування програм і закладів. Крім того, залишено поза увагою психологічну допомогу сім'ям військових, які часто також потребують підтримки в адаптації до мирного життя.

У тих країнах, які брали участь у збройних конфліктах, розроблені комплексні програми реабілітації для військовослужбовців та їхніх родин. Ці програми базуються на системних наукових дослідженнях і забезпечуються стабільною державною підтримкою – як фінансовою, так і організаційною. Хоча в державах-членах ЄС проблема масової реабілітації не є настільки гострою, як в Україні, там існують ефективні підходи, що можуть бути запозичені.

Зокрема, у Фінляндії муніципалітети надають ветеранське обслуговування на основі централізованого фінансування,

включаючи стаціонарну й амбулаторну реабілітацію, а також допомогу вдома. Подібний підхід демонструє модель взаємодії центральної влади та місцевих структур, що дозволяє гнучко реагувати на потреби ветеранів.

У Хорватії, яка має досвід війни 1990-х років, функціонує Міністерство у справах ветеранів, що координує діяльність центрів психосоціальної підтримки. Програма реабілітації охоплює безкоштовні медичні послуги, психотерапію, барокамери, лікування за кордоном, а також фінансову підтримку при придбанні медичних засобів. Ветерани мають індивідуальні картки для доступу до розширених послуг у межах державного страхування.

У США та Ізраїлі держава інвестує значні ресурси у створення спеціалізованих закладів. У США функціонує розгалужена мережа центрів Polytrauma System of Care, що включає понад 600 закладів. Вони забезпечують не лише лікування, а й повну соціальну адаптацію військових, включаючи працевлаштування та психологічний супровід. Ізраїль, у свою чергу, реалізує програми реабілітації з акцентом на сімейну терапію та повне покриття протезування [12].

Україна перебуває у винятково складному періоді, коли створення нових програм або збільшення бюджетного фінансування на реабілітацію військовослужбовців є вкрай ускладненим. До початку широкомасштабної війни проблема реабілітації загалом не мала належної уваги з боку державної політики. Однак мобілізація тисяч молодих людей, які жертвують власним здоров'ям задля захисту незалежності країни, зобов'язує державу не лише визнати цю проблему, а й прийняти повну відповідальність за їхнє подальше життя. Міжнародний досвід – зокрема Фінляндії, Хорватії, Ізраїлю та США – демонструє, що ефективна реабілітація потребує не окремих рішень, а комплексного підходу: законодавчої чіткості, міжвідомчої координації, залучення регіональної інфраструктури, а також активної участі громадянського суспільства. Україні, яка наразі перебуває у фазі активних бойових дій, доцільно розглядати такі моделі як орієн-

тир для вдосконалення власної системи правового регулювання та організації реабілітації [12].

Висновки. Аналіз чинної нормативно-правової бази з реабілітації військовослужбовців та ветеранів показує, що чинні правові норми не вирішують проблеми, з якими Україна зіткнулася під час повномасштабного вторгнення та сьогодні зокрема. Чинна нормативно-правова база не відповідає конкретним потребам військовослужбовців, які отримали серйозні фізичні та психологічні травми під час війни. Відсутність чітких процедур допомоги у разі посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психічних травм суттєво ускладнює можливості успішного лікування цих станів, тому важливо розробляти спеціальні програми для їх лікування, включаючи як медикаментозне лікування, так і психотерапію. Сучасна держава не забезпечила необхідної кількості кваліфікованих реабілітаційних центрів, які могли б надати комплексну допомогу особам у потребі. Це охоплює як фізичну, психологічну підтримку, так і соціальну реабілітацію. Існуючі центри повинні бути створені або модернізовані, щоб забезпечити всім пораненим військовим доступ до якісної реабілітації.

Чинне законодавство не забезпечує належної взаємодії між державними органами та громадськими структурами, що залучені до процесу реабілітації військовослужбовців. Відсутність скоординованого підходу призводить до дублювання функцій, неефективного використання ресурсів і розпорошення зусиль. Для подолання цієї проблеми доцільно запровадити ефективний механізм координації, що передбачатиме створення єдиної інформаційної платформи, систематичний обмін даними та проведення регулярних міжвідомчих нарад.

Окремою проблемою залишається кадровий дефіцит – в Україні бракує фахівців у сфері реабілітації, зокрема лікарів-реабілітологів, психологів, фізіотерапевтів. Це негативно впливає на якість і доступність відповідних послуг. Рішенням може стати розширення освітніх програм у медичних навчальних закладах, а також впровадження системи підвищення кваліфікації для наявних спеціалістів.

Недостатньо ресурсів для програм реабілітації. Багато центрів реабілітації стикаються з проблемами через нестачу фінансування. Для покращення умов надання послуг та розвитку програм реабілітації необхідно збільшити фінансування з державного бюджету та залучити міжнародну підтримку. Важливо також враховувати потребу у психологічній підтримці для сімей військовослужбовців.

Родини ветеранів часто мають проблеми з адаптацією до цивільного життя після повернення коханої людини з війни. Таким чином, важливо розробити програми психологічної підтримки, що

забезпечать необхідну допомогу сім'ям військовослужбовців. Отже, існуюча нормативно-правова база повинна бути значно покращена.

Важливо не лише пристосовувати існуючі закони та урядові постанови до сучасної дійсності, але й позбавляти їх впливу бюрократизації шляхом належного фінансування, освіти, координації між різними структурами та використання сучасних технологій у системах реабілітації. Тільки інтегрований підхід дозволить створити ефективну систему реабілітації українських військовослужбовців та ветеранів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Автушенко І.Б. Соціальний захист військовослужбовців миротворчих контингентів Збройних Сил України (1992–2011 рр.). *Етнічна історія народів Європи*. 2016. Вип. 48. С. 116–121.
2. Ветлинський С.О. Соціальний захист військовослужбовців в умовах проведення антитерористичної операції. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4 (49). Ч. 1. С. 198–205.
3. Верба О.С. Соціальний захист військовослужбовців в Україні. *Право соціального захисту. Юридична наука*. 2012. №2. С.164–172.
4. Гуменюк Л.Й., Федчук О.В. Дослідження посттравматичного стресового розладу і напрямків психореабілітації постраждалих від воєнних психотравм. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. №1. С. 228–240.
5. Гринько Р.В. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану / Р. В. Гринько, А. Ф. Мота, С. А. Петrenchенко. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 161–166.
6. Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб. Постанова Кабінету Міністрів України № 1338 від 29.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 21.05.2025).
7. Івахненко О.А., Павлик Ю.В. Реабілітація військовослужбовців в Україні: сучасний стан правового регулювання. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: Сучасні реалії та міжнародний досвід» (19-20 квітня 2024 року). С. 323–325.
8. Кодекс законів про працю. № 322-VIII від 10.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 19.05.2025).
9. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 19.05.2025).
10. Кочур І.В., Литвин Н.А. Нормативно-правове регулювання медичної та психологічної реабілітації військовослужбовців внаслідок воєнних конфліктів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №9. С. 237–240.
11. Куркова К.М., Луценко-Миськів Л.І. Правове регулювання реабілітації військовослужбовців. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2024. №1 (83) том 2. С. 53–58.
12. Міжнародний досвід реабілітації військовослужбовців. URL: https://lb.ua/blog/iryna_sysoenko/296841_mizhnarodniy_dosvid_reabilitatsii.html (дата звернення 23.05.2025)
13. Назаренко О.Л. Правові норми, що регламентують соціальний захист військовослужбовців. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2018. №3 (61). С. 65–69.
14. Новіков О.В., Теремецький В.І. Адміністративно-правове забезпечення реабілітації військовослужбовців як складової соціального захисту в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. №126. С. 92–100.

15. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я. Закон України. Закон України № 1053-IX від 03.12.2020. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2021, № 8, ст. 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення 19.05.2025)

16. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України № 2011-XII від 20.12.1991. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення 19.05.2025)

17. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII. *Голос України* від 12.11.1993.

18. Радінська В.О. Соціальний захист військовослужбовців в Україні: шляхи удосконалення / В.О Радінська, О.В. Епель. *Юридичний бюлетень*. 2023. Випуск 29. С. 123–133.

19. Радецька Л. Особливості проявів бойових стресових розладів у поранених військовослужбовців Збройних Сил України – учасників бойових дій. *Медсестринство*. 2020. №4. С. 23–26.

20. Радчук А. А. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2024 р., № 1 (83) том 2. С. 81–85.

21. Сайнецький О. П. Зміст та особливості соціального забезпечення військовослужбовців як правового явища. *Митна справа*. 2013. № 5 (89). С. 204–209.

22. Сидоренко А.О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Електронне видання «Аналітико-порівняльне правознавство». 2022. Вип. 6. С. 151–155.

23. Сербалюк Ю. Соціальний захист військовослужбовців: зміни в умовах воєнного стану. *Ввічливість. Humanitas*. 2022. Вип. 6. С. 72–79.

24. Семів Л. К., Клос В. Р. Соціальний захист військовослужбовців: проблемні питання в соціологічній оцінці. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5. (133). С. 110–116.

25. Складенко О.Є. Нормативно-правове регулювання психологічної реабілітації та адаптації військовослужбовців із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) в Україні. *Наукові перспективи*. 2024. №9 (51). С. 1290–1298.

26. Шишлюк М.О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців: окремі питання. *Митна справа*. 2013, частина 2, книга 1. №4 (88). С. 318–323.

27. Юрченко І.І. Поняття та зміст конституційного права на соціальний захист у частині достатнього життєвого рівня для військовослужбовців України та членів їхніх сімей. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. 2024. Випуск 95. С. 37–57.

28. Якимець В.М. Гарантована психологічна допомога та реабілітація військовослужбовців – складова національної безпеки / В.М. Якимець, В.П. Печиборщ, В.В. Вороненко, В.В. Якимець, О. В. Печиборщ, А.В. Никоненко, Г.О. Слабкий. Організація медичної допомоги. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2022. №3 (93). С. 41–50.

29. Yuliia V. Tsurkan-Saifulina. Social and Psychological Rehabilitation of War Veterans. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*, 2022. Vol. 8, No. 4. P. 96–104.

Стаття надійшла у редакцію: 06.10.2025

Стаття прийнята: 22.10.2025

Опубліковано: 15.12.2025

